

ใบความรู้ เรื่อง ชาดกและชาวพุทธตัวอย่าง
 หน่วยการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง พระพุทธศาสนา
 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 9 เรื่อง ชาดกและชาวพุทธตัวอย่าง
 รายวิชา สังคมศึกษา 3 รหัสวิชา ส22101
 ภาคเรียนที่ 1 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

มิตตวินทุกชาดก

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้ว ณ เมืองพาราณสี มีบุตรเศรษฐีชื่อ มิตตวินทุกะ เป็นคนว่ายากดื้อรั้น ไม่ฟังใคร ไม่ฟังแม้แต่คำสั่งสอนของพ่อแม่ที่เป็นผู้ไฝ่ธรรม จากความดื้อรั้นทำให้กลายเป็นคนทุศีล ไม่ศรัทธาในพระศาสนา ทั้งที่บิดามารดาเป็นผู้มีศรัทธาอย่างยิ่งในพระพุทธศาสนา ปฏิบัติธรรมจนบรรลุโสดาปัตติผลเป็นโสดาบัน

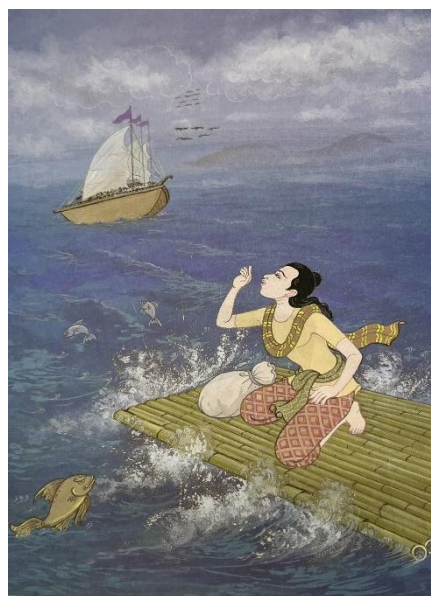
เมื่อบิดาเสียชีวิต มารดาได้พยายามโน้มน้าวให้มิตตวินทุกะไฝ่ธรรม ในวันอุโบสถ มารดาขอให้ไปวัดตั้งใจ ฟังธรรม ถึงกับออกปากให้เงิน 1,000 กหาปณะ มิตตวินทุกะอยากได้เงินแต่ไม่ชอบฟังธรรม จึงแอบไปลักหลัง ธรรมาสันและหลับไปตลอดคืน พอรุ่งเช้าก็กลับบ้าน ฝ่ายมารดาต้มยาคุไว้แต่เช้าตรู่ เสร็จแล้วยกไปให้ลูกชาย มิตตวินทุกะกำเงิน 1,000 กหาปณะแน่นขณะดื่มยา

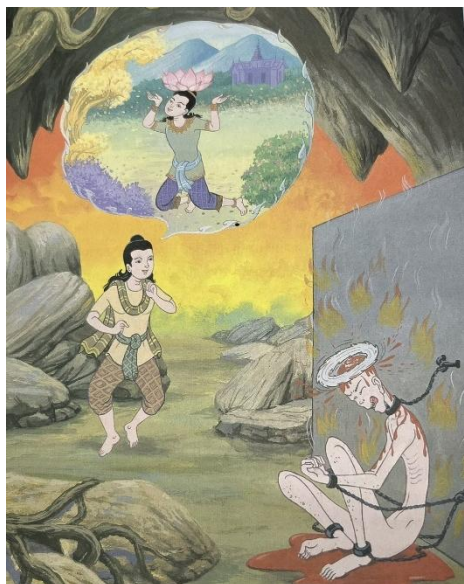
มิตตวินทุกะมีความสามารถในการการค้า ได้สะสมเงินจนสามารถต่อเรือ รวมคนและซื้อสินค้าไว้พร้อม ตั้งใจจะไปค้าขายโพ้นทะเล เมื่อพร้อมแล้วจึงกลับบ้านไปถามมารดา มารดาไม่เห็นด้วยกับการเดินทางไปค้าขาย ทางไกล เห็นว่าได้ไม่คุ้มเสีย จึงพยายามดักเตือน ห้ามปราม ขอให้เขาพอใจในทรัพย์สมบัติของครอบครัวซึ่งมีอยู่ อย่างมากมายมหาศาล แต่มิตตวินทุกะไม่ฟังเหตุผล ยืนยันจะเดินทางให้ได้ มารดาจึงลุกขึ้นคว้าขว้อมือ อ้อนวอนมิ ให้ไป เขาโกรธมารดาที่มาขวางไว้ จึงทำร้ายนางด้วยการเตะจนนางล้มลงขวางประตู เขาเดินข้ามมารดาไปโดยไม่หัน กลับมาดูมารดาที่ส่งเสียงห้ามปรามพร้อมดักเตือนว่าทำกรรมกับแม่อย่างนี้เดินทางไปจะไม่มีความสุขสวัสดิ์

มิตตวินทุกะเดินทางรอนแรมไปในมหาสมุทร พอถึงวันที่ 7 เรือเกิดหยุด ไม่ยอมแล่น คนที่เดินทางไปในเรื่องลงความเห็นว่าจะมีคนบาปอยู่ในเรือลำนี้เป็นแน่ จึงหาทางออกด้วยการให้ทุกคนจับฉลาก มิตตวินทุกะจับได้ ฉลากเลขหมายคนบาปถึง 3 ครั้ง เขาจึงถูกจับลอยแพไปแต่เพียง เดียวดายในทะเลอันหฤโหด

แพของมิตตวินทุกะไปถึงเกาะแห่งหนึ่งซึ่งเป็นที่อยู่ของนาง เวมานิกเปรต 4 นาง แม้มารูปร่างน่าเกลียดมากแต่เขาเห็นนางเป็นสาว สวย จึงได้สมสู่กับนางถึง 7 วัน เปรตทั้ง 4 นาง พยายามบอกเขาว่า อย่าไปต่ออีกเลย แต่เขายังไม่อึดในความปรารถนา จึงมุ่งหน้าไปเรื่อย ๆ จนไปพบเกาะอีก 3 เกาะอันเป็นที่อยู่ของนางเวมานิกเปรต 4 นาง 1616 นาง และ 32 นาง ตามลำดับ และเขาก็สมสู่กับนางเหล่านั้น ทั้งหมด เกาะละ 7 วัน ถึงกระนั้นเขาก็ยังไม่อึดในความปรารถนา จึงลง แพจากนางเหล่านั้นไปโดยหวังความสุขข้างหน้าต่อไป

ในที่สุด แพพาเขาไปถึงสถานที่แห่งหนึ่ง เขาเห็นเป็นเมืองที่ รุ่งเรือง มีกำแพงล้อมรอบ มีประตู 4 ด้าน มีพลเมืองจำนวนมาก เขาจึง คิดจะเป็นพระราชของเมืองนี้ให้ได้ ความจริงสถานที่นั้นคืออุสสทนะ นรก แต่ความโลภและผลแห่งกรรมชั่วทำให้เขาเห็นเป็นเมือง

เมื่อเขาเข้าไปในรอกนั้น เขาเห็นสัตว์นรกคนหนึ่งกำลังแสวงหาทุกขเวทนาแสนสาหัส เพราะเคยประทุษร้ายมารดาของตน ร่างกายถูกจองจำด้วยเครื่องพันธนาการแน่นหนา ที่ศีรษะมีกงจักรกรดมุนบาดเลือดไหลโหมกรายร้องไห้ครวญคราง แต่ปรากฏแกมิตตวินทุกระอย่างตรงกันข้าม คือ เป็นชายหนุ่มแต่งกายด้วยเครื่องประดับสวยงามยืนทูนดอกบัวและกำลังร้องเพลงอยู่ จึงเข้าไปขอดอกบัว สัตว์นรกนั้นอธิบายว่า ไม่ใช่ดอกบัว แต่เป็นกงจักรที่คมเหมือนกรด เขาไม่เชื่อ รบเร้าจะเอาให้ได้ สัตว์นรกนั้นคิดว่าผลแห่งกรรมชั่วของเราคงหมดแล้ว จึงบอกให้มิตตวินทุกระับกงจักรนั้นไปได้

ทันทีที่มิตตวินทุกระวางกงจักรลงบนศีรษะ เขาก็ประจักษ์ว่าเป็นกงจักร ไม่ใช่ดอกบัว จึงร้อง

ขอให้เจ้าของรับคืนไป แต่ไม่สำเร็จ เพราะผู้นั้นหายไปเสียแล้ว มิตตวินทุกระได้รับทุกขเวทนาแสนสาหัส และส่งเสียงว่า ทำไมเขาต้องถูกจักรกรดบาดศีรษะเช่นนี้ เมื่อได้พบเทวดาโพธิสัตว์ จึงถามข้อสงสัย

เทวดาโพธิสัตว์ทรงตอบว่า "ความอยากที่แผ่กว้างอย่างมหาสมุทร ทำให้เขาได้ยาก ถ้าคนเหล่าใดปล่อยใจให้กำหนดยดตีไปตามอำนาจของความอยากนั้น คนเหล่านั้นก็ต้องพบกงจักรเหมือนกัน คนเหล่าใดทิ้งทรัพย์สินสมบัติของบิดามารดา ไปทำสิ่งที่เสี่ยงโดยไม่พิจารณาให้ดีกว่าก่อน คนเหล่านั้นก็ต้องถูกกงจักรเหมือนท่าน"

แนวความคิดวิเคราะห์

เรื่องราวของมิตตวินทุกระผู้ไม่ปฏิบัติตามคลองธรรม จนต้องตกนรกทั้งเป็นเช่นนี้แล้วมิให้เห็นมากมายแม้ในปัจจุบัน การทำบาปใหญ่หลวงอันเนื่องมาจากความโลภ ความโกรธ ความหลงลึกใหญ่ ๆ ก็คือ ไม่ยอมหยุดเพื่อคิดฟัง ใคร่ครวญใช้เหตุผล ทำให้ขาดสติไม่ตระหนักถึงอันตรายที่จะเกิดขึ้นจากการตัดสินใจผิดพลาด เช่น การเข้าไปลอง ไปเกี่ยวข้องกับเล่นพนัน เสพสิ่งเสพติด การมั่วสุมทางกามารมณ์ ซึ่งเป็นสาเหตุให้ความทุกข์ยาก

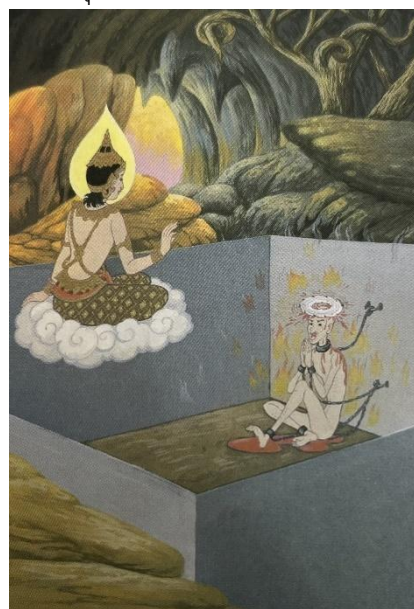
ในนิทานชาดกเรื่องนี้ หากย้อนเรื่องหรือย้อนเวลาได้ ถ้ามิตตวินทุกระเชื่อฟังคำตักเตือนของมารดา ใช้เหตุผลใคร่ครวญถึงการทำการค้าอย่างฉลาด รู้ว่าควรเสี่ยงอย่างไร แค่นั้น เดินสายกลางเขาก็จะสามารถเลิกตัดสินใจอย่างถูกต้อง

ประเด็นต่อมาคือถ้าเชื่อมารดา ฟังธรรม ฝัธรรม ก็จะต้องตกเป็นทาสของความโกรธไม่ต้องทำบาปใหญ่หลวงเพราะการทำร้ายมารดา

ประเด็นหลังสุดคือความมัวเมาหลุ่มหลงในกามคุณ ปล่อยให้มีหะครอบงำ มีความปรารถนาไม่มีที่สิ้นสุด เรียกได้ว่า มิตตวินทุกระทำบาปหนักเพราะมีอกุศลมูลครอบงำ โกรธ หลง ผลการที่ตน

กระทำลงไปอย่างประมาทก็คือความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัสตามมา ชี้ชัดว่าสัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม ดังพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า "กมฺนา วตตติ โลก"

ที่มา : นายสมมาตร มีศิลป์. (2551).หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว.

ราโชวาทชาดก

ในอดีตกาล เมื่อพระพุทธเจ้ายังเป็นพระโพธิสัตว์ เกิดในตระกูลพราหมณ์ ณ กรุงพาราณสีเมื่อเจริญวัยได้ออกบวชเป็นฤๅษีบำเพ็ญเพียรจนได้ฌานสมาบัติพร้อมอภิญญา ครั้นนั้น พระเจ้าพรหมทัต พระราชาแห่งกรุงพาราณสี ทรงปกครองบ้านเมืองโดยธรรม ทำให้ราษฎรมีความสุขสงบและพากันยกย่องสรรเสริญพระองค์เป็นอย่างยิ่ง

พระเจ้าพรหมทัตทรงต้องการทราบว่าการปกครองของพระองค์มีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของอาณาประชาราษฎร์อย่างไร มีสิ่งใดที่ราษฎรติติงหรือชื่นชมหรือไม่เพียงใด พระองค์จึงทรงปลอมพระองค์ เสด็จออกประพาสต้น ณ ชนบทห่างไกล และไม่ว่าจะเสด็จไป ณ แห่งหนตำบลใด ก็มีแต่คนยกย่องสรรเสริญ

วันหนึ่ง ได้เสด็จไปยังอาศรมฤๅษีโพธิสัตว์ พระฤๅษีต้อนรับผู้มาเยือนด้วยผลไม้ที่หวานเก็บมาเพื่อฉันเอง พระราชาทรงรับมาเสวยและทรงรู้สึกว่ามีผลไม้ที่หวานเหมือนน้ำตาลกรวดจึงตรัสถามถึงสาเหตุ

พระฤๅษีตอบว่า "คงจะเนื่องมาจากพระราชาทรงครองราชย์โดยธรรม โดยชอบธรรม แน่นนอน"

พระราชาก็ไม่ทรงเปิดเผยพระองค์ ทรงถามต่อไปว่า "ถ้าในกาลใดพระราชาก็ไม่ทรงครองราชย์โดยธรรม โดยชอบธรรม ในกาลนั้น ผลไม้จะไม่หวาน กระนั้นหรือ พระคุณเจ้า"

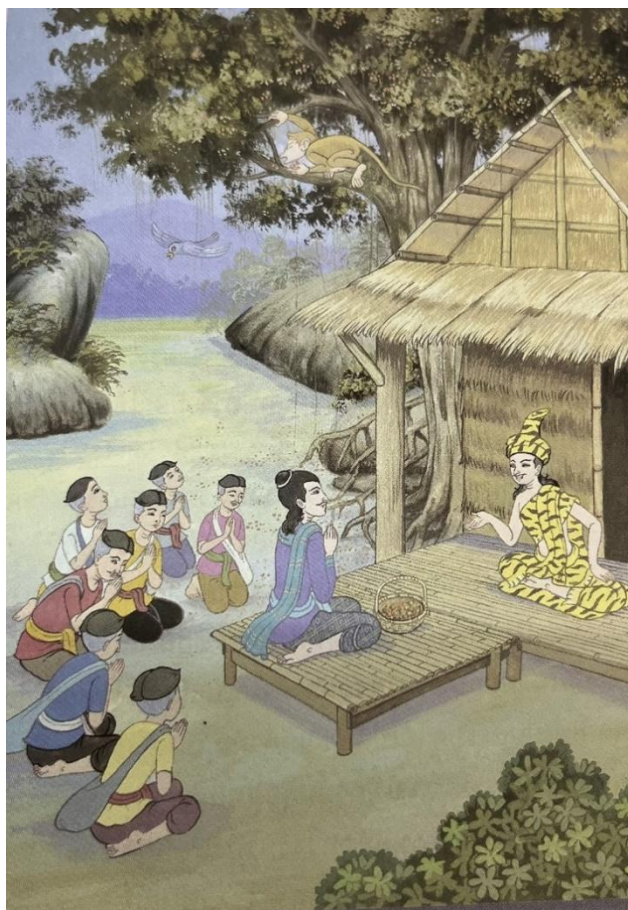
พระฤๅษีตอบว่า "เป็นเช่นนั้น ท่านผู้มีบุญ" แล้วอธิบายว่า "ในกาลที่พระราชาก็ไม่ทรงปกครองบ้านเมืองโดยธรรม โดยชอบธรรม ผลหมากรากไม้ ตลอดจน น้ำมันงา น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เป็นต้นต้น จะไปหวาน ไม่มีรสชาติ"

พระเจ้าพรหมทัตทรงลาพระฤๅษีเสด็จกลับพระราชวัง ทรงทดสอบคำกล่าวของพระฤๅษีว่าจริงหรือไม่ โดยไม่ทรงปกครองบ้านเมืองดังเช่นแต่ก่อนเป็นระยะเวลาหนึ่ง แล้วเสด็จไปเยี่ยมพระฤๅษีอีกครั้งหนึ่ง พระฤๅษีก็ต้อนรับด้วยผลไม้ที่หวานเช่นเดิม คราวนี้ผลไม้ที่หวานกลับขมจนพระราชาคายทิ้ง รับสั่งถามว่า "ทำไมจึงขมละพระคุณเจ้า"

พระฤๅษีโพธิสัตว์ตอบว่า "คงเนื่องมาจากพระราชาก็ไม่ทรงตั้งอยู่ในธรรมเป็นแน่แท้" แล้วอธิบายด้วยอุปมาโวหารว่า เมื่อฝูงโคว่ายน้ำข้ามน้ำไป ถ้าโคจ่าฝูงที่ว่ายน้ำนำหน้า ว่ายคดเคี้ยว โคทั้งฝูงก็ว่ายคดเคี้ยวตามกันไป แต่ถ้าโคจ่าฝูงว่ายตรงไป โคทั้งฝูงก็ว่ายตรงไปด้วย ข้อนี้ ฉันท

ในหมู่มนุษย์ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน ถ้าผู้ได้รับแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ประพฤติไม่เป็นธรรม ประชาชนชาวเมืองนั้นก็ประพฤติไม่เป็นธรรมตามไปด้วย แต่ถ้าผู้เป็นใหญ่ประพฤติชอบธรรม ประชาชนชาวเมืองนั้นก็ประพฤติอยู่ในธรรม ชาวเมืองนั้นก็อยู่เป็นสุข

เมื่อพระฤๅษีกล่าวจบ พระเจ้าพรหมทัตทรงรับรองว่าเป็นความจริง พร้อมทั้งเปิดเผยว่าพระองค์คือพระราชาก็จริง และจะนำคำสอนของพระฤๅษีไปประพฤติปฏิบัติต่อไป

เรื่องนี้แสดงให้เห็นผลแห่งการประพฤติธรรม แสดงถึงผลที่เป็นสัจธรรมตามมามากหลายประการ เช่น

1. เมื่อผู้ปกครองบ้านเมืองตั้งอยู่ในธรรม ปกครองโดยธรรม โดยชอบธรรม จะเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้ใต้ปกครอง ทำให้ผู้ใต้ปกครองเคารพยำเกรงและปฏิบัติตาม จึงเป็นสาเหตุให้เกิดมงคลคือความสุขความเจริญทั้งแก่บ้านเมืองและตัวเอง

2. บ้านเมืองใด มีผู้ปกครองบ้านเมืองและผู้ใต้ปกครองตั้งอยู่ในธรรมเช่นนี้ บ้านเมืองนั้นชื่อว่าเป็นปฎิรูปเทศ (ถิ่นที่เหมาะสม)

3. เมื่อใดมีผู้ปกครองบ้านเมืองและผู้ใต้ปกครองตั้งอยู่ในธรรมเช่นนั้น เมื่อชื่อว่าเป็นกาลสมบัติของผู้ประกอบคุณความดี

แนวความคิดวิเคราะห์

คำว่า "ผลไทรสุก" ใช้เป็นตัวแทนของพืชพันธุ์ธัญญาหารทั้งหลาย หมายความว่า เมื่อผู้ปกครองบ้านเมืองและผู้ใต้ปกครองตั้งอยู่ในธรรม ปกครองโดยธรรม พืชพันธุ์ธัญญาหารก็อุดมสมบูรณ์ตามไปด้วย

เหตุผล เพราะเมื่อผู้ปกครองตั้งอยู่ในธรรมของผู้ปกครอง เช่น พรหมวิหาร ๔ (เมตตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา) ผู้ใต้ปกครองจะเคารพรักและยำเกรง จึงยอมปฏิบัติตามนโยบายของผู้ปกครอง เมื่อผู้ปกครองตั้งอยู่ในราชสังคหัตถธรรม 4 และปกครองบ้านเมืองโดยธรรมนี้ บ้านเมืองจะเจริญรุ่งเรือง พืชพันธุ์ธัญญาหารจะอุดมสมบูรณ์ ราชสังคหัตถธรรม 4 ได้แก่

1. สัสสมณะ คือ ความฉลาดในการบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหาร หมายถึง ส่งเสริมการเกษตร
2. ปุริสมณะ คือ ความฉลาดในการบำรุงข้าราชการ หมายถึง ส่งเสริมคนดีมีความรู้ความสามารถ
3. สัมมาปาสะ คือ รู้จักผูกผสานจิตใจประชาชนด้วยการส่งเสริมอาชีพให้มีที่ทำกินและมีทุนในการทำอาชีพต่าง ๆ

4. วาชเปยยะ หรือวาจาเปยยะ คือ พูดจาพูดดีมีใจคน ทำให้เกิดความรักสามัคคีในหมู่ประชาชน

คำว่าผู้ปกครองมีความหมายครอบคลุมถึงผู้บริหารงานทุกระดับตั้งแต่พระมหากษัตริย์ลงมาจนถึงหัวหน้าหน่วยงานที่เล็กที่สุด ลดหลั่นกันลงมาตามลำดับ บางคนมีบทบาทเป็นผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้ปกครอง แต่ละคนเปรียบเหมือนฟันเฟืองของเครื่องจักรที่มีความสัมพันธ์กันทุก ๆ ส่วน หากได้ประสานสัมพันธ์กันด้วยการปกครองโดยธรรม ประเทศนั้น บ้านเมืองนั้น หน่วยงานนั้นย่อมมีแต่ความสุข ความเจริญ และปัจเจกชนก็มีความสุขด้วย บ้านเมืองนั้นก็เป็นปฎิรูปเทศ (คือถิ่นที่เหมาะสม)

ที่มา : นายสมมาตร มีศิลป์. (2551).หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว.

ประวัติเบื้องต้นพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ

พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเมื่อครั้งยังเป็นคฤหัสถ์ มีประวัติเกี่ยวข้องกันมาโดยลำดับในส่วนเบื้องต้น จึงควรเรียนประวัติของท่านทั้งสองไปพร้อม ๆ กัน

พระสารีบุตร เดิมท่านชื่อ อุปติสสะ เกิดในตระกูลพราหมณ์ หมู่บ้านอุปติสสะคาม เขตตำบลนาแลนทา ใกล้เมืองราชคฤห์ บิดาชื่อ วังคันตะ เป็นหัวหน้าหมู่บ้าน มารดาของท่านชื่อนางสารี เพราะท่านเป็นบุตรของนางสารี จึงนิยมเรียกกันว่า สารีบุตร ท่านเป็นบุตรชายคนโต มีน้องชาย 3 คน และน้องสาว 3 คน รวมเป็น 7 คน

พระโมคคัลลานะ เดิมท่านชื่อ โกธิตะ ตามชื่อหมู่บ้าน เป็นบุตรของหัวหน้าหมู่บ้านโกธิตคาม ซึ่งอยู่ใกล้ ๆ กับหมู่บ้านอุปติสสะคาม มารดาของท่านชื่อนางโมคคัลลีย์ จึงนิยมเรียกกันว่า โมคคัลลานะตามชื่อมารดา

ทั้งสองตระกูลนี้ มีความเกี่ยวข้องเป็นสหายกันมานานถึง 7 ชั่วอายุคน ดังนั้น อุปติสสมาณพและโกธิตมาณพจึงเป็นสหายกันดุจบรรพบุรุษ มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน เข้าศึกษาศิลปวิทยาในสำนักอาจารย์คนเดียวกัน เมื่อจบการศึกษาแล้วก็เป็นเพื่อนร่วมสุขร่วมทุกข์ เทียวดูมหรสพในกรุงราชคฤห์เป็นประจำ ขณะชมการแสดงก็มีความสนุกสนานร่าเริงในบทที่ควรสนุกสนานร่าเริง มีความเศร้าโศกในบทที่ควรเศร้าโศก มีการให้รางวัลในตอนที่ชอบใจ ตามประสาคนเที่ยวดูการละเล่นทั่วไป จะไปในที่ใดก็จะมีบริวารฝ่ายละ 500 คนติดตามห้อมล้อมไปด้วยเสมอ

การบวชเป็นพุทธสาวก

อยู่มาวันหนึ่ง สองสหายชวนกันไปดูมหรสพเหมือนวันก่อน ๆ แต่ไม่เกิดความสุขสนุกสนานร่าเริงเช่นที่เคย เพราะต่างพิจารณาเห็นตรงกันว่า การเที่ยวดูมหรสพไม่มีสาระ ไม่มีประโยชน์อะไรเลย คนที่กำลังแสดงอยู่อีกไม่ถึง 100 ปี ก็จะต้องตายกันไปหมด จึงพร้อมกับบริวาร 500 คนพากันไปบวชในสำนักกัทธิปริพาชกของอาจารย์สัณชัย ผู้ได้รับการยกย่องเป็นศาสดาคนหนึ่ง ในจำนวนศาสดา 6 คน ที่รู้จักกันดีว่าครูทั้งหกในสมัยนั้น

หลังจากบวชเป็นปริพาชกแล้ว ท่านทั้งสองได้ศึกษาเล่าเรียนจนจบความรู้ของอาจารย์ และได้รับมอบหมายให้ช่วยสั่งสอนลูกศิษย์คนอื่น ๆ ในสำนักต่อไป จึงทำให้สำนักเจริญรุ่งเรืองด้วยลาภสักการะมีคนเคารพนับถือเป็นจำนวนมาก แต่ท่านทั้งสองยังไม่พอใจในความรู้เพียงเท่านั้น จึงตกลงกันว่า จะออกแสวงหาธรรมที่ทำให้พ้นทุกข์ต่อไป (โมกขธรรม) และตั้งกติกานัดหมายกันว่า ใครได้พบโมกขธรรมก่อนให้มาบอกกัน

ขณะนั้น พระพุทธเจ้าเสด็จมาประกาศพระศาสนาในกรุงราชคฤห์ ประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันที่พระเจ้าพิมพิสารถวาย วันหนึ่ง พระอัสสชิเถระซึ่งเป็นรูปหนึ่งในจำนวนพระปัญจวัคคีย์ที่พระพุทธองค์ทรงส่งไปประกาศพระศาสนา ได้มาพักที่พระเวฬุวันและออกเที่ยวบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์

วันนั้น อุปติสสปริพาชกก็ออกจากสำนักแต่เช้าตรู่ เดินเข้าไปในกรุงราชคฤห์ ได้พบพระอัสสชิเถระเกิดความเลื่อมใสในจริยาวัตรของท่าน จึงเดินตามหลังท่านไป ด้วยความรู้สึกแปลกใจว่า "นักบวชแบบนี้ เราไม่เคยเห็นมาก่อน ท่านผู้นี้คงจะเป็นพระอรหันต์ หรือผู้บรรลุธรรมขั้นใดขั้นหนึ่ง"

หลังจากเดินตามไปก็ได้สังเกตเห็นพระอัสสชิเถระรับบิณฑบาตได้อาหารพอสมควรเดินกำลังไปหาสถานที่ฉันอาหาร จึงได้ปูลาดผ้าเป็นอาสนะให้ท่านนั่ง คอยถวายน้ำใช้น้ำฉัน หลังจากท่านฉันเสร็จแล้ว จึงกราบเรียนถามด้วยความเคารพว่า "ท่านบวชในสำนักของใคร ใครเป็นศาสดาของท่าน ท่านชอบใจธรรมของใคร" เมื่อพระอัสสชิเถระตอบว่า "พระสมณโคดม ผู้เสด็จออกบวชจากศากยสกุล เป็นศาสดาของเรา เราชอบใจธรรมของท่าน" ก็ได้ถามต่อไปว่า "พระสมณโคดมสอนว่าอย่างไร"

พระเถระตอบอย่างถ่อมตนว่า "เราบวชได้ไม่นานนัก จึงไม่สามารถกล่าวอธิบายคำสอนของพระศาสดาให้กว้างขวางออกไปได้"

อุปติสสปริพาชกอ่อนน้อมขอให้แสดงแต่ใจความเท่านั้น พระเถระจึงกล่าวเนื้อความโดยย่อว่า

เย ธมมา เหตุปุปภาว

เตส เหตุ ตถาคโต

เตสญจ โย นิโรธ จ

เอวาทิ มหาสมโณ

แปลว่า ธรรมเหล่านี้เกิดจากเหตุ พระตถาคตได้ทรงแสดงเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และทรงแสดงความดับแห่งธรรมเหล่านั้นไว้ด้วย พระศาสดาทรงสอนอย่างนี้

เมื่อพระเถระกล่าวจบ อุปติสสปริพาชกเกิดความเข้าใจแจ่มแจ้งที่เรียกว่าได้ดวงตาเห็นธรรมขึ้นว่า "สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีการเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมดย่อมมีการดับไปเป็นธรรมดา" ก็ได้บรรลุโสดาบัน

อุปติสสถามพระเถระว่า "บัดนี้ พระศาสดาของเราประทับอยู่ที่ใด" เมื่อได้รับคำตอบว่า "อยู่ที่พระเวฬุวัน จึงกราบลาพระเถระ กลับไปหาโกลิตปริพาชกเล่าเรื่องทั้งหมดให้ฟังพร้อมทั้งแสดงธรรมที่พระอัสสชิเถระแสดงให้ท่านฟัง โกลิตปริพาชก ก็ได้บรรลุโสดาบันเหมือนกัน

อุปติสสและโกลิตจะชวนกันไปหาอาจารย์สัณขัปปริพาชก เล่าเรื่องทั้งหมดให้ฟัง มีใจความว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเกิดขึ้นแล้ว พวกตนจะไปบวชในสำนักของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น และชวนอาจารย์สัณขัปปริพาชกไปด้วยกัน แต่อาจารย์สัณขัปปริพาชกมีทิฐิแรงกล้าถือตนว่าเป็นเจ้าสำนักใหญ่มีคนเคารพนับถือมากมาย ไม่สามารถที่จะลดตัวลงไปเป็นศิษย์ใครได้จึงตอบปฏิเสธไม่ยอมไป

ในที่สุด อุปติสสและโกลิตก็อำลาอาจารย์สัณขัปปริพาชกไปเฝ้าพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยเพื่อนปริพาชก 250 คน ส่วนอีก 250 คนยังอยู่กับอาจารย์สัณขัปปริพาชกต่อไป ขณะนั้นพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมอยู่เมื่อทอดพระเนตรเห็นสองสหายนำบริวารมาแต่ไกล รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า คู่้อัครสาวกของพระองค์กำลังมา

อุปติสสและโกลิตจะพร้อมด้วยบริวารมาถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่งฟังพระธรรมเทศนา ณ ที่อันสมควร เมื่อพระพุทธองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนาจบ บริวารทั้งหมด 250 คนได้บรรลุเป็นอรหันต์ส่วนอุปติสสและโกลิตยังไม่ได้บรรลุธรรมสูงขึ้นกว่าเดิม ทั้งหมดทูลขอบวช พระพุทธองค์ก็ทรงบวชให้ด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา ทรงเรียกนามของอุปติสสว่าสารีบุตร และท่านโกลิตว่าโมคคัลลานะ ตามมงคลนามของมารดา ภิกษุทั้งหลายจึงได้เรียกชื่อท่านทั้งสองตามพระพุทธองค์ตั้งแต่นั้นมา

พระสารีบุตร

การบรรลุพระอรหันต์

พระสารีบุตร หลังจากอุปสมบทแล้วได้ 15 วัน ได้ตามเสด็จพระพุทธเจ้าไปพักที่ภูเขาคิชฌกูฏใกล้กรุงราชคฤห์ ขณะที่นั่งถวายนานพัตได้ฟังธรรมเทศนาชื่อว่า “เวทนาปริคคหสูตร” ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่

ทีฆนขะ อคคิเวสนโคตรซึ่งเป็นหลานชายของท่านผู้ถือความเห็นว่า “สิ่งทั้งปวงไม่เป็นที่พอใจแก่เรา” ซึ่งพระพุทธองค์ตรัสตอบทีฆนขะว่า แม้ความเห็นที่ว่า “สิ่งทั้งปวงไม่เป็นที่พอใจแก่เรา” ก็ไม่ควรถือ เพราะเป็นเหตุให้ได้เถียงกัน ผู้ฉลาดพิจารณาเห็นเหตุนี้แล้ว จึงไม่ยึดมั่นถือมั่นสิ่งทั้งปวง ทรงชี้ให้เห็นว่า กายนี้ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เมื่อพิจารณาเห็นอย่างนี้ จะละความพอใจ ความเยื่อใยในกายนี้ได้

ทรงชี้ต่อไปว่า เวทนามี 3 อย่าง คือ สุข ทุกข์ และไม่ใช่สุข ไม่ใช่ทุกข์ ขณะที่เรากำลังมีสุข เราจะไม่ทุกข์และไม่ใช่อสุข ไม่ใช่ทุกข์ ขณะที่เรามีทุกข์ เราจะไม่มีความสุขอีก ๒ อย่าง เป็นต้น

พระสารีบุตรส่งจิตไปตามกระแสพระธรรมเทศนานั้น และใช้ปัญญาพิจารณาตามที่ทรงชี้แจ้งในที่สุด จิตก็หลุดพ้นจากอาสวะ ไม่ยึดมั่นถือมั่น บรรลุเป็นพระอรหันต์ขณะที่ถวายนานพัตอยู่นั่นเอง

ผลงานสำคัญ

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระสารีบุตร หลังจากได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้ว ปรากฏว่า ท่านเป็นผู้มีปัญญาเฉลียวฉลาดเป็นเลิศ สามารถแสดงพระอัมมจักกัปปวัตตนสูตรและอริยสัจ 4 ได้เหมือนพระพุทธองค์ และได้รับฟังพระอภิธรรม 7 คัมภีร์ จากพระพุทธเจ้าโดยตรง แล้วนำมาสอนภิกษุผู้เป็นศิษย์ เป็นกำลังสำคัญในการประกาศพระศาสนา ดังนั้น พระพุทธองค์จึงประกาศในท่ามกลางสงฆ์ให้ท่านดำรงตำแหน่งเอตทัคคะ เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในทาง ผู้มีปัญญา และทรงแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง **พระอัครสาวกเบื้องขวา** นอกจากนั้นยังได้รับยกย่องว่าเป็น **ธรรมเสนาบดี** จากพระพุทธองค์ผู้ทรงเป็นพระธรรมราชา

ผลงานสำคัญ คือการริเริ่มร้อยเรียงพระธรรมที่พระบรมศาสดาตรัสสอนไว้ในที่ต่าง ๆ ให้รวมเข้าเป็นหมวดหมู่ นับว่าเป็นต้นแบบการกำลังคายนาพระธรรมวินัยในสมัยต่อมา

ด้านการอนุเคราะห์เพื่อนภิกษุ

พระสารีบุตรนอกจากมีปัญญาเป็นเลิศแล้ว ยังเป็นผู้มีจิตอนุเคราะห์แก่เพื่อนบรรพชิตด้วยด้วยกัน เช่น สมัยที่พระพุทธองค์ประทับอยู่ที่เมืองเทวทหะ พวกภิกษุทั้งหลายไปปัจฉาภุมิชนบท พระพุทธองค์รับสั่งให้ไปลาพระสารีบุตรก่อน เพื่อท่านจะได้แนะนำอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับข้อวัตรปฏิบัติ เพื่อมิให้เกิดความเสียหายในการเดินทางและในสถานที่ซึ่งไปพักอาศัย

แบบอย่างในการดำเนินชีวิต

พระสารีบุตรมีแบบอย่างในการดำเนินชีวิตที่น่าสนใจอย่างยิ่ง พอสรุปได้ดังนี้

1. **เป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน** จะเห็นได้ว่า ในเบื้องต้น ท่านใช้ชีวิตแบบชาวโลกทั่วไป คือชอบแสวงหาความสุขทางโลก แต่เพราะเป็นคนมีปัญญา ต่อมาจึงมองเห็นว่า สุขทางโลกไม่ใช่สุขที่แท้จริง แล้วนัดหมายกันแสวงหาความสุขทางธรรมอันเป็นความสุขที่แท้จริงจนพบ และช่วยประกาศเผยแผ่จนถึงวันนิพพาน

2. **มีความรัก ความซื่อตรง และยกย่องให้เกียรติแก่เพื่อน** จะเห็นได้ว่า หลังจากฟังธรรมจากพระอัสสชิแล้วก็ไม่มีสัญญาที่เคยให้ไว้กับเพื่อนคือโกธิตะ รีบกลับไปหาเพื่อนและถ่ายทอดคำสอนให้ฟังจนเพื่อนได้บรรลุธรรมเช่นเดียวกัน จึงถือได้ว่าเป็นเพื่อนที่ไม่เคยทอดทิ้งกัน เมื่อได้ดีมีสุขก็บอกกัน ช่วยเหลือกัน และทำงานเพื่อส่วนรวมร่วมกัน เป็นที่ทราบกันดีว่า พระสารีบุตรกับพระโมคคัลลานะจะมีบทบาทที่สำคัญร่วมกันเสมอ

3. **มีความกตัญญูต่อบุคคลที่ต่ออาจารย์** หลังจากท่านได้ดวงตาเห็นธรรมแล้ว ท่านยังนึกถึงอาจารย์สัทธชัย และกลับไปหาเล่าเรื่องทั้งหมดให้ทราบ พยายามชักชวนให้ไปบวชในสำนักของพระพุทธเจ้า นอกจากนั้นท่านยังเคารพนับถือพระอัสสชิเถระเป็นอย่างยิ่ง ดังมีเรื่องเล่าว่า พระสารีบุตรเมื่อทราบว่า พระอัสสชิเถระพักอยู่ทางทิศใด จะกราบไหว้และนอนหันศีรษะไปทางทิศนั้นเป็นประจำ

4. **มีความกตัญญูต่อผู้ถวายข้าวสุกเพียงทัพพีเดียว** ดังมีเรื่องเล่าว่า พราหมณ์ชราชื่อ ราชะ ลูกหลานทอดทิ้ง จึงเข้าไปพึ่งพระ รับใช้ปัดกวาดลานวัด ดายหญ้า ตักน้ำใช้น้ำฉันถวายพระโดยหวังจะขอให้พระบวชให้ แต่ไม่สำเร็จ เพราะพระท่านเห็นว่าชรามากแล้ว วันหนึ่ง พระพุทธเจ้าทอดพระเนตรเห็นพราหมณ์นั้น เมื่อทรงซักถามและทรงทราบความประสงค์ของเขาแล้ว ทรงนำเรื่องนั้นเข้าสู่ที่ประชุมสงฆ์ ตรัสถามว่า ใครระลึกถึงคุณของราชะพราหมณ์ได้บ้างไหม พระสารีบุตรกราบทูลว่าท่านระลึกได้ พราหมณ์ผู้นี้เคยถวายข้าวสุกแก่ท่าน 1ทัพพี พระองค์จึงรับสั่งให้ท่านเป็นอุปัชฌาย์บวชให้ราชะพราหมณ์

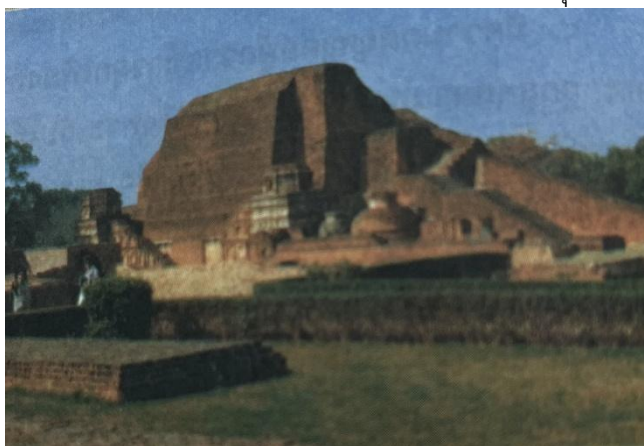
5. **มีความกตัญญูต่อบุคคลที่ต่อพระบรมศาสดา** ท่านเคารพบูชาพระพุทธเจ้าอย่างสูงส่งสุดหลังบรรลุเป็นพระอรหันต์แล้ว ได้อุทิศชีวิตสนองงานของพระบรมศาสดาจนตลอดชีวิต ก่อนที่ท่านจะปรินิพพาน 7 วัน ท่านได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าขณะประทับอยู่ ณ พระเชตวัน เขตกรุงสาวัตถี ได้ถวายการปฏิบัติวัตรอย่างที่เคยปฏิบัติ แล้วทูลลาไปปรินิพพานที่บ้านเกิดที่เมืองนาลันทา แคว้นมคธ

6. **แสดงธรรมสนองคุณมารดา ก่อนปรินิพพาน** นางสารีมารดาของพระเถระนับถือลัทธิศาสนาเดิมอย่างเคร่งครัด เมื่อท่านไปบวชเป็นสาวกของพระพุทธเจ้า นางไม่พอใจและเสียใจมาก ต่อมาเมื่อท่านชักนำให้น้องชายและน้องสาวทั้ง 6 คน ไปบวช นางยิ่งเสียใจและโกรธพระเถระเรื่อยมา แต่ในคืนที่พระเถระนอนป่วยอยู่ในห้องที่ท่านเกิดและเกิดอาพาธอย่างรุนแรงด้วยโรคท้องร่วงที่เรียกว่า "ปักขันทิกาพาธ" ถึงกับถ่ายเป็นเลือด นางสังเกตเห็นมีแสงสว่างไสวในห้องนั้น ครั้นรุ่งขึ้นนางเข้าไปถามพระเถระว่าเป็นแสงอะไร เมื่อท่านตอบว่า แสงของพวกเทพมีพระอินทร์และพระพรหมเป็นต้นที่มาเยี่ยมใช้ท่าน นางจึงได้คิดว่า "บุตรของนางยิ่งใหญ่กว่าเทพที่นางนับถือ" พระเถระรู้วามารดาเลิกลัทธิมานะลงแล้ว จึงได้แสดงธรรมให้เกิดความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ทำให้นางสารีได้บรรลุเป็นโสดาบัน ในกรณีนี้พระเถระได้แสดงให้เห็นแบบอย่างของบุตรที่ดีด้วยการบวชเรียนและชักนำมารดาที่เป็นมิถิมาทมิฬให้เป็นผู้ปฏิบัติสำเร็จ

7. **มีความเคร่งครัดในการดูแลที่พักอาศัย** หลังจากที่ท่านตัดสินใจที่จะไปปรินิพพานที่บ้านของตน เพื่อโปรดมารดาเป็นวาระสุดท้าย พระเถระได้สั่งให้พระจุนทะ ผู้เป็นน้องชายไปบอกแจ้งแก่ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นศิษย์ว่า "เราจะไปเยี่ยมมารดาที่นาลันทา ขอให้ภิกษุทั้งหลายเตรียมบริขารให้พร้อม เพื่อเดินทางไปด้วยกัน"

จากนั้นท่านก็ทำความสะอาดปิดกวาดเสนาสนะภิกษุที่พักอาศัยของตน ซึ่งเรื่องนี้ท่านถืออย่างเคร่งครัดเพื่อมิให้นักบวชนอกศาสนาถือเป็นเหตุติเตียนว่าสาวกของพระสมณโคตมละเลยการดูแลเสนาสนะ

8. เป็นผู้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน จะเห็นได้ว่า หลังจากเทศน์โปรดมารดาแล้ว ก่อนที่ท่านจะปรินิพพาน ขณะที่เหล่าภิกษุผู้เป็นศิษย์มาประชุมพร้อมกันแล้ว ได้ให้พระจุนทะช่วยพยุคลูกขึ้นนั่ง แล้วกล่าวว่า “ดูก่อนอาวุโส ท่านทั้งหลายติดตามข้าพเจ้ามาเป็นเวลา 44 พรรษาแล้ว กายกรรมและอันใดของเรา ที่ท่านทั้งหลายมิชอบใจหากจะพึงมี ขอท่านทั้งหลายจงงดโทษกรรมอันนั้นแก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด” ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นศิษย์ตอบว่า “ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้า ข้าพเจ้าทั้งหลายติดตามท่านดุจเงาตามตัวมาตลอดกาลประมาณเท่านี้ กรรมอันใดของท่านที่มิชอบแก่ข้าพเจ้าทั้งหลายนั้นไม่มีเลย แต่ถ้าหากว่าข้าพเจ้าทั้งหลายมีความประมาทพลาดพลั้งในสิ่งใดสิ่งหนึ่งต่อพระผู้เป็นเจ้าแล้วทั้งหลายด้วยเถิด”

พระสารีบุตร ได้นิพพานในเช้าของวัน
ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 1

พระโมคคัลลานะ

กฏพระโมคคัลลานะ ผู้เลิศในทางเป็นผู้มีฤทธิ์

ประวัติในเบื้องต้นจนออกบวชให้นักเรียนศึกษาจากประวัติของพระสารีบุตร เพราะทั้ง 2 ท่านมีประวัติความเป็นมาที่เกี่ยวกันมาโดยตลอด

การบรรลุลหกรรม

โมคคัลลานะ หลังจากบวชแล้ว ได้เรียนกรรมฐานจากพระพุทธเจ้า แล้วไปปฏิบัติอยู่ในที่สลับขณะปฏิบัติ ท่านรู้สึกง่วงนอน ไม่สามารถกำหนดจิตให้สงบได้ แต่ด้วยความตั้งใจจะปฏิบัติให้ได้ตามที่ได้รับคำสอนมามากเกินไป จึงเกิดความกังวล ทำให้ไม่สามารถบรรลุลหกรรมได้

พุทธเจ้าได้ประทานวิธีแก้ง่วง ๘ ประการ และโอวาท ๓ ข้อ แก่พระโมคคัลลคัลลานะ

วิธีแก้ง่วง ๘ ประการ ได้แก่

1. ถ้าพิจารณาเรื่องใดอยู่ รู้สึกง่วง จงกำหนดเรื่องนั้นให้มากขึ้นกว่าเดิม แล้วความง่วงจะหายไป
2. ถ้ายังไม่หายง่วง ให้พิจารณาเรื่องที่ได้ฟังมา แล้วความง่วงจะหายไป
3. ถ้ายังไม่หายง่วง ให้ท่องข้อความที่ได้ฟังมานั้นดัง ๆ แล้วความง่วงจะหายไป
4. ถ้ายังไม่หายง่วง ให้ยอนหูทั้งสองข้าง หรือเอามือลูบตามตัว แล้วความง่วงจะหายไป
5. ถ้ายังไม่หายง่วง ให้เอาน้ำลูบหน้า แล้วความง่วงจะหายไป
6. ถ้ายังไม่หายง่วง ให้นึกถึงแสงสว่างว่าเหมือนหนึ่งเป็นกลางวัน แล้วความง่วงจะหายไป
7. ถ้ายังไม่หายง่วง ให้เดินจงกรม กลับไปกลับมา แล้วความง่วงจะหายไป
8. ถ้ายังไม่หายง่วง แสดงว่าง่วงเต็มที่แล้ว ก็ให้เข้านอนเสีย

โอวาท ๓ ข้อ ได้แก่

1. จงสำเหนียกว่า เราจะไม่ชูงวงเข้าสู่ตระกูล คือ ไม่ถือตัวว่า เราเป็นนั่นเป็นนี่ เข้าสู่ตระกูลด้วยหวังให้เขาต้อนรับอย่างนั้นอย่างนี้

2. จงสำเหนียกว่า เราจักไม่พูดคำอันเป็นเหตุให้เถียงกัน เพราะถ้าวเถียงกัน ก็จะต้องพูดมากและผิดใจกัน เป็นเหตุให้ฟุ้งซ่าน ไม่สำรวม และจิตก็ห่างจากสมาธิ

3. ตถาคตไม่สรรเสริญการคลุกคลีกับคนทั้งปวง แต่ก็ไม่ได้ห้ามการคลุกคลีไปทุกอย่าง คือไม่ตถาคตไม่สรรเสริญการคลุกคลีกับหมู่ชนทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต แต่สรรเสริญการคลุกคลีด้วยเสนาสนะอันสงบสงัดปราศจากเสียงอื้ออึง ควรแก่การหลีกเร้นอยู่ตามวิสัยของสมณะ

พระโมคคัลลานะทูลขอให้ทรงแสดงข้อปฏิบัติที่จะนำไปสู่การดับกิเลสตัณหา พระพุทธองค์ตรัสสอนไม่ให้ยึดมั่นสิ่งทั้งปวง เช่น เมื่อเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง เกิดขึ้น ไม่ว่าสุขหรือทุกข์ หรือไม่ใช่สุข ไม่ใช่ทุกข์ ให้พิจารณาด้วยปัญญาว่า เป็นสิ่งไม่เที่ยง มีการเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัย เมื่อพิจารณาเห็นอย่างนี้ ก็จะหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง

พระโมคคัลลานะ ได้สดับพระบรมพุทโธวาทนี้แล้วปฏิบัติตาม ก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในวันนั้น อันเป็นวันที่ 7 หลังจากอุปสมบท

ผลงานสำคัญ

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระโมคคัลลานะ หรือต่อมาเรียกว่า พระมหาโมคคัลลานะ หลังจากบรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์แล้ว ได้เป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาคู่กับพระสารีบุตรมาโดยตลอด ได้ช่วยแบ่งเบาภารกิจ และช่วยให้พระพุทธดำริต่าง ๆ สำเร็จด้วยดี เพราะท่านมีฤทธิ์มีอานุภาพยิ่งกว่าสาวกรูปอื่น ๆ จนได้รับยกย่องจากพระพุทธองค์ ให้ดำรงตำแหน่งเอตทัคคะเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในทางผู้มีฤทธิ์ และทรงแต่งตั้งท่านเป็นพระอัครสาวกเบื้องซ้าย โดยยกย่องคู่กับพระสารีบุตรว่า "พระสารีบุตรเป็นอัครสาวกเบื้องขวา เปรียบเหมือนมารดาผู้ให้กำเนิดบุตร พระโมคคัลลานะเป็นอัครสาวกซ้าย เปรียบเหมือนแม่นมผู้เลี้ยงดูทารกที่เกิดมาแล้ว" พระสารีบุตรแนะนำให้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผลพระโมคคัลลานะแนะนำให้ตั้งอยู่ในคุณธรรมเบื้องสูงกว่านั้น" นอกจากนั้น พระโมคคัลลานะยังเป็นผู้มีความสามารถด้านการก่อสร้าง (นวกรรม) พระพุทธองค์จึงทรงมอบหมายให้ท่านรับหน้าที่ผู้ควบคุมดูแลการก่อสร้างวิหารบุพพาราม ที่เมืองสาวัตถี ซึ่งนางวิสาขาบริจาคทรัพย์สร้างถวาย

แบบอย่างในการดำเนินชีวิต

พระโมคคัลลานะ นอกจากเปี่ยมด้วยคุณธรรมและมีความสามารถพิเศษด้านอิทธิปาฏิหาริย์แล้ว ท่านยังมีอัธยาศัยใจกว้าง ไม่กีดกัน ไม่เบียดเบียนความดีความสามารถของผู้อื่น ไม่ฉวยโอกาสชิงความดีความชอบจากผู้อื่น ดังเช่น สมัยหนึ่งเศรษฐีชาวเมืองราชคฤห์ท่านหนึ่งอยากเห็นพระอรหันต์ที่แท้จริงเพราะในเมืองราชคฤห์นั้นมีเจ้าลัทธิมากมาย ซึ่งล้วนแต่อ้างตนว่าเป็นพระอรหันต์ ทั้ง ๆ ที่มีข้อวัตรปฏิบัติที่แตกต่างกันและหาแก่นสารมิได้ จึงคิดอุบายทดสอบด้วยการให้บริวารกลิ้งไม้จันทน์แดงทำเป็นบาตรแล้วผูกติดปลายไม้ไฟซึ่งผูกต่อกันหลาย ๆ ลำ ตั้งไว้หน้าบ้านแล้วประกาศว่า "ผู้ใดเป็นพระอรหันต์ ขอจงเหาะเอาบาตรนี้ไปเถิด" ซึ่งไม่มีเจ้าลัทธิคนใดสามารถเหาะไปเอาบาตรนั้นได้ ทำให้ประชาชนเข้าใจว่าพระอรหันต์ไม่มีในโลก พระโมคคัลลานะมีความ

ประสงค์ให้ประชาชนรู้ว่าในพระพุทธศาสนามีพระอรหันต์จริง แม้ท่านจะมีฤทธิ์และอำนาจมาก แต่อาศัยความที่ท่านเป็นผู้ใจกว้าง ต้องการให้คุณพิเศษของพระสาวกรูปอื่นปรากฏบ้าง จึงบอกให้พระปิณฑิลการทวาชะเหาะขึ้นไปเอาบาตรนั้นลงมา

อีกประการหนึ่ง เมื่อครั้งที่พระพุทธองค์เสด็จไปจำพรรษาที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มหาชนไม่ทราบที่พระพุทธองค์เสด็จหายไปไหน จึงพากันไปถามท่าน พระโมคคัลลานะแม้จะทราบเป็นอย่างดี แต่ก็ไม่ได้ตอบโดยตรง กลับบอกให้ไปถามพระอนุรุธเถระ ทั้งนี้ เพื่อยกย่องคุณความรู้ ความสามารถของสาวกรูปอื่น ๆ ให้ปรากฏนั่นเอง จึงควรนำมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น โดยการไม่ทำตัวให้เด่นกว่าคนอื่นจนเป็นที่รังเกียจของหมู่คณะ

หลังจากพระสารีบุตรนิพพานได้ 15 วัน พระโมคคัลลานะก็นิพพาน ณ กาฬติลา ตรงกับแรม 15 ค่ำ เดือน 12

ที่มา : นายสมมาตร มีศิลป์. (2551).หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว.

นางขุขุตรา

ประวัติเบื้องต้น

นางขุขุตราเป็นอุบาสิกาโสดาบันผู้เลิศทางพหุสูต มีชีวิตประวัติแบบไม้โคนคดปลายตรง หรือต้นร้านปลายดี ที่น่าสนใจน่าศึกษาเพื่อเป็นแบบอย่างแห่งชีวิต

นางขุขุตราเป็นคนพิการหลังค่อม เกิดในบ้านของเศรษฐีชาวกรุงโกสัมพีชื่อโหมสิต มารดาของนางเป็นแม่นม นางมีหน้าที่เป็นคนรับใช้ของนางสาวตบิบุตรบุญธรรมของเศรษฐี ร่วมกับหญิงสาวอื่นๆรวมจำนวน 500 คน ต่อมาเมื่อพระเจ้าอุเทน ราชแห่งกรุงโกสัมพี ทรงขนานนางสาวตบิไปอภิเษกเป็นพระมเหสี นางขุขุตราพร้อมด้วยหญิงสาวอื่น ๆ ก็ติดตามไปรับใช้พระนางสาวตบิในพระราชวังด้วย

พระนางสาวตบิทรงได้รับพระราชทานเงินค่าดอกไม้จากพระเจ้าอุเทนวันละ 8 กหาปณะและพระนางก็มอบให้นางขุขุตราไปซื้อดอกไม้ทุกวัน แต่นางขุขุตราไปซื้อดอกไม้จากบ้านของนายสุนนะวันละ 4 กหาปณะ ยักยอกเก็บไว้เป็นของตนวันละ ๔ กหาปณะทุกวันๆ โดยที่พระนางสาวตบิไม่ทรงทราบ

วันหนึ่งนายสุนนะได้อาราธนาพระพุทธานุญาตเจ้ามาเสวยภัตตาหารที่บ้านของตน พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์จำนวนมาก จึงขอให้นางขุขุตราช่วยจัดภัตตาหารถวายพระพุทธานุญาตเจ้าและภิกษุสงฆ์ด้วย นางได้ช่วยเหลือจนสำเร็จเรียบร้อย และได้มีโอกาสฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธานุญาตเจ้าเป็นครั้งแรก นางตั้งใจฟังและคิดตามกระแสพระธรรมเทศนาโดยตลอด เมื่อพระพุทธานุญาตทรงแสดงจบ นางขุขุตราได้บรรลุเป็นโสดาบัน

วันนั้น นางขุขุตราได้ซื้อดอกไม้ 8 กหาปณะเป็นครั้งแรก จึงได้ดอกไม้มากกว่าทุก ๆ วัน เมื่อพระนางสาวตบิตรัสถาม นางขุขุตราได้กราบทูลความจริงให้ทรงทราบทุกประการ

พระนางสาวตบิมิได้ทรงตำหนินางแต่ประการใด กลับทรงขอให้นางแสดงธรรมที่ได้ฟังมาจากพระพุทธานุญาตเจ้าให้พระนางและบริวารฟังบ้าง นางขุขุตราก็ตอบรับด้วยความยินดี แต่ขอโอกาสอาบน้ำชำระกายและประดับตกแต่งร่างกายให้สมฐานะผู้สอนธรรม ซึ่งพระนางสาวตบิก็ทรงอนุญาต

นางขุขุตราได้ขึ้นนั่งบนอาสนะที่สูงกว่าแล้วแสดงธรรมตามที่ได้ฟังมา เมื่อแสดงจบพระนางสาวตบิและบริวารทั้งหมดได้บรรลุเป็นโสดาบัน ตั้งแต่นั้นมา นางได้รับเลื่อนฐานะเป็นพระมารดาบุญธรรมของพระนางสาวตบิ และเป็นพระอาจารย์สอนธรรมแก่พระนาง โดยมีหน้าที่ไปฟังธรรมจากพระพุทธานุญาตเจ้าแล้วนำมาแสดงแก่พระนางและหญิงบริวารเป็นประจำ

การได้มีโอกาสฟังธรรมและแสดงธรรมตามที่ได้ฟังมา ทำให้นางขุขุตรามีความรู้แตกฉานในพระไตรปิฎก และเชี่ยวชาญในการแสดงธรรม ต่อมาพระพุทธานุญาตเจ้าทรงประกาศในที่ประชุมสงฆ์ ยกย่องนางไว้ในตำแหน่งเอตทัคคะเป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลายฝ่ายพหุสูต

บุพกรรม

เมื่อภิกษุรูปหนึ่งทูลถามว่า เพราะเหตุใดนางขุขุตราจึงเป็นคนพิการหลังค่อม พระพุทธานุญาตตรัสตอบว่า เพราะในอดีตชาตินางได้แสดงอาการล้อเลียนพระปัจเจกพุทธเจ้าผู้มีรูปกายพิการหลังค่อม

เมื่อภิกษุรูปหนึ่งทูลถามว่า เพราะเหตุใดนางเป็นคนรับใช้เขา ตรัสตอบว่า เพราะในอดีตนางได้ใช้ภิกษุณีผู้เป็นอรหันต์รูปหนึ่งซึ่งคุ้นเคยกับตระกูลของนาง ให้หยิบกระเช้าเครื่องประดับให้นาง

เมื่อภิกษุรูปหนึ่งทูลถามว่า เพราะเหตุใดนางจึงมีปัญญามาก ตรัสตอบว่า เพราะในอดีตชาตินางได้ถวายกำไลมือทำด้วยงาช้าง จำนวน 4 วง แต่พระปัจเจกพุทธเจ้า 5 องค์ สำหรับใช้รองมืออุ้มบาตรที่บรรจุน้ำปายาสร้อน ๆ

บทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

ในตอนต้นรัชสมัยของพระเจ้าอู่เทน เมื่อพระองค์ยังไม่นับถือพระพุทธศาสนา มีข้อห้ามมิให้พระมเหสีและสตรีในพระราชสำนักออกนอกเขตพระราชฐาน พระนางสามาวดีจึงทรงมอบหมายให้นางชุชชุตราเป็นผู้ไปฟังธรรมแล้วนำมาแสดงแก่พระนางและบริวาร นางชุชชุตราจึงมีหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยปริยาย เมื่อพระนางสามาวดีได้บรรลุธรรมเป็นโสดาบันแล้ว ก็ทรงดำรงมั่นอยู่ในธรรมจนเป็นเหตุให้พระเจ้าอู่เทนทรงเลื่อมใสในพระรัตนตรัย ทรงอาราธนาพระสงฆ์เข้าไปแสดงธรรมในพระราชวัง ส่งผลให้สตรีชาววังได้ฟังธรรมและปฏิบัติธรรมโดยทั่วกัน

แบบอย่างในการดำเนินชีวิต

ในเบื้องต้นนางชุชชุตราดำเนินชีวิตแบบคนประมาทขาดศีลธรรม มีความโลภ จึงยกยอกทรัพย์ค่าดอกไม้ของพระนางสามาวดีผู้มีพระคุณ แต่หลังจากได้ฟังธรรมจนบรรลุเป็นโสดาบันแล้ว จึงดำรงดำรงชีวิตแบบคนไม่ประมาท ตั้งมั่นในศีลธรรม จนมีฐานะสูงขึ้น และมีโอกาสสร้างคุณงามความดีแก่ส่วนรวมมากขึ้น ชีวิตประวัติของนางชุชชุตราที่มีคติธรรมแฝงอยู่หลายประการ ถ้านำมาคิดและปรับใช้ให้เหมาะสมกับชีวิตของนักเรียน ก็จะสามารถมีความสุขความเจริญมาสู่ชีวิตได้ดีเช่นกัน เช่น

1. การล้อเลียนคนดี คนมีบุญคุณ คนมีคุณธรรม คนผู้หมกมุ่นเลศ จะมีผลร้ายย้อนกลับมาสู่ตน
2. คนดี คนมีบุญคุณ เช่น บิดามารดา ครูอาจารย์ หรือผู้มีคุณธรรมเช่นพระสงฆ์ เป็นต้องเคารพนับถือและรับใช้ท่าน ไม่ควรใช้ท่านให้ทำอะไรให้เราโดยไม่จำเป็น
3. คนที่ประพฤตชั่ว ทำชั่วมาก่อน เมื่อรู้ตัวหรือสำนึกได้ก็แก้ไข เปลี่ยนแปลงเป็นประพฤตดี ทำดีแบบต้นร้ายปลายดี ถือเป็นคนดีได้ เหมือนไม้โค่นคดปลายตรง สามารถนำไปทำประโยชน์ได้หลายอย่าง
4. ความเป็นพหูสูต คือการได้ยินได้ฟังมาาก หมายถึงเรียนรู้หลายอย่าง แต่ละอย่างเรียนหลาย ๆ ครั้งติดต่อกันจนจำได้ และฝึกปฏิบัติตาม จนเกิดความชำนาญ ทำให้มีปัญญาแตกฉาน สามารถแสดงให้คนอื่นเข้าใจได้ดี

พระเจ้าพิมพิสาร

พระราชวังพระเจ้าพิมพิสาร

พระราชประวัติเบื้องต้น

พระเจ้าพิมพิสาร กษัตริย์ราชแห่งแคว้นมคธ ซึ่งมีกรุงราชคฤห์เป็นเมืองหลวง เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกที่เป็นอริยบุคคลชั้นโสดาบันและเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกองค์แรกของพระพุทธศาสนา ทรงมีบทบาทสำคัญในการประดิษฐานพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล

พระเจ้าพิมพิสารเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าภาติ หรือภาติกะแห่งราชวงศ์หริยกะขึ้นครองราชสมบัติสืบต่อจากพระราชบิดาเมื่อมีพระชนมายุ 15 พรรษา (ก่อน พ.ศ. 60 ปี) ทรงครองราชย์ถึง 52 ปี ทรงสละราชสมบัติให้แก่เจ้าชายอชาตศัตรู แคว้นมคธในสมัยของพระองค์เจริญรุ่งเรือง มีอาณาเขตกว้างขวางเป็นมหาอาณาจักรโดยผนวกแคว้นอังคะเข้าไว้ด้วย

เจ้าชายสิทธัตถะ หลังจากทรงอธิษฐานเพศเป็นบรรพชิตที่แม่น้ำอโนมา ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างแคว้นสักกะกับแคว้นมัลละ ก็เสด็จดำเนินทางไกลสู่กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ ระยะทางประมาณ 480 กิโลเมตร เพื่อทรงศึกษาหาทางพ้นทุกข์ เพราะแคว้นมคธเป็นศูนย์เผยแผ่ของลัทธิและศาสนาต่าง ๆ ที่มีอยู่สมัยนั้น

เช้าวันสุดท้ายของงานนักขัตฤกษ์ประจำปี ขณะที่พระเจ้าพิมพิสารประทับ ณ สีหบัญชรทอดพระเนตรมหาชนที่หน้าพระลานอยู่นั้น ทรงเห็นนักบวชรูปหนึ่งเดินผ่านมายุ่งยากกับกิริยาสำรวมน่าเลื่อมใสยิ่งนัก จึงรับสั่งให้ราชทูต 3 คนไปสืบดูว่าเป็นใคร มาจากไหน และพักที่ไหน

เมื่อพระเจ้าพิมพิสารทรงทราบว่า พระสิทธัตถะแห่งศากยวงศ์เสด็จมาประทับที่ถ้ำหน้าภูเขापัทธวะ (1 ใน 5 ลูกที่ล้อมเป็นกำแพงเมืองราชคฤห์) จึงเสด็จไปเฝ้าและได้ทรงสนทนาปราศรัยพอเป็นที่รู้จักคุ้นเคยกันแล้ว พระเจ้าพิมพิสารทูลขอให้พระสิทธัตถะสีกออกมาครองเรือน พระองค์จะทรงแบ่งราชสมบัติให้ครองครึ่งหนึ่ง

พระสิทธัตถะตรัสตอบว่า พระองค์ทรงเห็นโทษของกามทั้งหลาย และทรงเห็นคุณของการออกบวช เพราะเป็นทางให้พ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ จึงขอจาริกต่อไปเพื่อบำเพ็ญเพียรให้บรรลุผลที่ทรงประสงค์

พระเจ้าพิมพิสารเห็นคล้อยตามและทูลว่า เมื่อพระสิทธัตถะได้ตรัสรู้เป็นสัมมาสัมพุทธเจ้าดังคำทำนายของพวกราหมณ์แล้ว ขอให้เสด็จกลับมาโปรดพระองค์ด้วย พระสิทธัตถะทรงรับด้วยอาการนิ่ง

หลังจากพระสิทธัตถะทรงบำเพ็ญเพียรจนได้ตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเสด็จไปเทศน์โปรดพระปัญจวัคคีย์แล้ว ก็เสด็จกลับมายังตำบลอุรุเวลาสถานที่ตรัสรู้อีกครั้งหนึ่งเพื่อเทศน์โปรดพวกนักบวชชุกาไฟที่รู้จักกันว่า ชฎิล 3 พันอง คือ อุรุเวลกัสสปะ นทิกัส คยากัสสปะ พร้อมด้วยบริวาร 1,000 คน ซึ่งชาวคชเคาพนับถือ เมื่อพวกชฎิลเหล่านั้นได้บรรลุเป็นพระอรหันต์และบวชเป็นภิกษุหมดแล้ว ก็ทรงพาภิกษุเหล่านั้นไปยังกรุงราชคฤห์เพื่อโปรดพระเจ้าพิมพิสารตามที่ทูลขอไว้

ครั้นเสด็จถึงอุทยานลัฏฐิวัน ใกล้กรุงราชคฤห์ ทรงแวะเข้าประทับ เมื่อพระเจ้าพิมพิสารทรงทราบก็ โสมนัส ได้เสด็จมาเฝ้าพร้อมด้วยราชบริพารทั้งพราหมณ์และคหบดีจำนวน 12 หมื่น พระเจ้าพิมพิสารถวาย อภิวัตน์ด้วยความเคารพ ส่วนพราหมณ์และคหบดีบางพวกสงสัยว่า ระหว่างพระสมณโคดมกับอุรุเวลกัสสปะ ใครเป็นอาจารย์ใครเป็นศิษย์

พระพุทธองค์ทรงทราบด้วยพระญาณจึงรับสั่งให้พระอุรุเวลกัสสปะเปลื้องความสงสัยนั้นพระเถระ กราบลงแทบพระยุคลบาทของพระพุทธองค์แล้วประกาศว่า พระสมณโคดมพุทธเจ้าเป็นศาสดาของตน ตน เป็นสาวกของพระสมณโคดมพุทธเจ้า

เมื่อพระพุทธองค์ทรงเห็นว่า ทุกคนพร้อมจะรับฟังพระธรรมเทศนาแล้ว ก็ทรงแสดงอนุปพิกซึ่งว่า ด้วยเรื่องทาน คิล สวรรค์ (ซึ่งพรั่งพร้อมด้วยกามสุข) โทษของกาม และคุณของการออกจากกาม แล้วทรง แสดงอริยสัจ 4 พระเจ้าพิมพิสารพร้อมด้วยราชบริพาร 11 หมื่น ได้บรรลุโสดาปัตติผลเป็นอริยบุคคลชั้น โสดาบัน ส่วนที่เหลือเกิดศรัทธามั่นคงในพระรัตนตรัย ทั้งหมดประกาศตนเป็นอุบาสก

พระเจ้าพิมพิสารกราบทูลว่า "เมื่อหม่อมฉันยังเป็นพระราชากุมาร หม่อมฉันได้ตั้งความปรารถนาไว้ 5 ประการ ได้แก่

1. ขอให้เราได้รับราชาภิเษกเป็นพระราชาแห่งแคว้นมคธ
2. ขอให้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาสู่แคว้นของเรา
3. ขอให้เราได้นั่งใกล้พระสัมมาสัมพุทธเจ้า
4. ขอให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแก่เรา
5. ขอให้เราได้รู้ทั่วถึงธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

บัดนี้ ความปรารถนาที่หม่อมฉันตั้งใจนั้นได้สำเร็จแล้วทุกประการ หม่อมฉันมีความโสมนัสเบิกบานใน พระธรรมเทศนาเป็นอย่างยิ่ง หม่อมฉันขออาราธนาพระผู้มีพระภาค พร้อมด้วยพระสงฆ์สาวกทั้งปวงรับ ภัตตาหารของหม่อมฉันในวันพรุ่งนี้"

พระพุทธเจ้าทรงรับด้วยพระอาการดุขุฎิ พระเจ้าพิมพิสารพร้อมด้วยราชบริพารถวายทูลลากลับ

บทบาทสำคัญในการประดิษฐานพระพุทธศาสนา

ในวันรุ่งขึ้น พระพุทธเจ้าเสด็จพร้อมด้วยพระสงฆ์สาวกทั้งปวงไปยังพระราชานิเวศน์ ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ พระเจ้าพิมพิสารพร้อมด้วยราชบริพารทรงถวายมหาทาน โดยทรงประเคนภัตตาหารแด่พระพุทธองค์ด้วยพระหัตถ์ เมื่อพระสงฆ์อันมีพระพุทธองค์เป็นประธานฉันภัตตาหารแล้ว พระเจ้าพิมพิสารกราบทูลว่า "ลัทธิวันที่ประทับนั้นเล็ก ทั้งไกลจากชุมชนคนเกินพอดี ไม่สะดวกแก่ผู้มีศรัทธาจะพึงไป หม่อมฉันขอถวายพระราชอุทยานเวฬุวันให้เป็นสังฆาราม ด้วยเป็นสถานที่กว้างใหญ่ มีเสนาสนะเรียบร้อย ตั้งอยู่ไม่ไกลไม่ไกลจากชุมชน เจียบสอาด ไม่พลุกพล่านด้วยผู้คน ผู้มีกิจพึงไปถึงได้ไม่ลำบาก เป็นพุทธาวาสที่พระองค์จะประทับ" แล้วทรงจับพระเต้าทองหลังทักษิณาทรงบนพระหัตถ์พระบรมศาสดา ถวายพระราชอุทยานเวฬุวันเป็นสังฆาราม

พระพุทธเจ้าทรงรับพระเวฬุวันเป็นสังฆารามแห่งแรก ทรงอนุโมทนาแล้วทรงพาพระสงฆ์สาวกไปประทับ ณ พระเวฬุวัน และทรงใช้ที่นี่เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธศาสนา โดยมีพระเจ้าพิมพิสารเป็น **เอกอัครศาสนูปถัมภกองค์แรก** เป็นแบบอย่างการสร้างสังฆารามต่อมา เช่น

เมื่อเศรษฐีจากกรุงสาวัตถี แคว้นโกศล ชื่อสุทตตะ (ต่อมาเรียกกันว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐี) มาทำกิจธุระในกรุงราชคฤห์ พอทราบว่า พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นแล้ว จึงไปเฝ้า หลังจากได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้าจนได้บรรลุโสดาปัตติผลเป็นโสดาบันแล้ว ได้ประกาศตนเป็นอุบาสก และกราบทูลอาราธนาพระพุทธองค์ให้เสด็จไปประกาศพระศาสนาในกรุงสาวัตถีบ้าง เมื่อทราบว่า ทรงรับแล้วก็กลับไปสร้างวัดพระเชตะวันเป็นสังฆารามแห่งที่ 2 โดยจำลองแบบไปจากพระเวฬุวัน **พระพุทธเจ้าทรงใช้พระเชตะวันเป็นศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเป็นเวลานานที่สุด** โดยมีพระเจ้าปเสนทิโกศลเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก ตามอย่างพระเจ้าพิมพิสาร

แบบอย่างในการดำเนินชีวิต

1. ในฐานะเป็นบุตร พระเจ้าพิมพิสารทรงสืบราชสมบัติต่อจากพระราชบิดา ทั้ง ๆ ที่ยังมีพระชนมายุเพียง 15 พรรษา แต่ทรงศึกษาและทรงปกครองบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองจากพระราชบิดาและผู้รู้ทั้งหลายมีอาณาเขตกว้างขวางขึ้น เช่น ได้ผนวกแคว้นอังคะเข้ามารวมกับแคว้นมคธ

2. ในฐานะเป็นบิดา พระเจ้าพิมพิสารมีพระราชโอรสหลายพระองค์ ทรงรักเท่า ๆ กันเช่น อชาตศัตรูราชกุมาร มีนิมิตบอกเหตุตั้งแต่อยู่ในพระครรภ์ของพระนางเวเทหิโกศลธิดาว่าจะเกิดมาเป็นศัตรูกับพระองค์ พวกโหราจารย์กราบทูลให้ประหารชีวิต ก็ไม่ทรงเห็นด้วย ต่อมา อชาตศัตรูราชกุมารก่อการกบฏชิงราชสมบัติจากพระองค์ตามคำยุยงของพระเทวทัต แต่ถูกจับได้ เมื่อพระองค์ทรงซักถาม ได้ความว่าต้องการราชสมบัติ ก็ทรงสละราชสมบัติ พระราชทานให้พระราชโอรสขึ้นครองราชย์แทน

3. ในฐานะเป็นพุทธศาสนิกชน พระเจ้าพิมพิสารทรงมีศรัทธามั่นคงในพระเผยแผ่พระพุทธศาสนาและตั้งแต่ได้เข้าเฝ้าฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าในครั้งแรก นอกจากทรงอุปถัมภ์ในการประดิษฐานแล้ว ในส่วนพระองค์ทรง

ทำบุญให้ทาน รักษาศีล และเจริญภาวนาตามหน้าม่านพระพุทธรูปเป็นประจำ เช่น ในวันที่ทรงถวายพระเชตะวันเป็นสังฆารามนั้น พระองค์ไม่ได้ทรงอุทิศส่วนกุศลให้ญาติที่สวณแล้ว พอตกกลางคืนทรงได้ยินเสียงแปลกประหลาด เมื่อทรงทราบจากพระพุทธรูปเจ้าว่า มีพระญาติ

มาขอส่วนบุญ จึงทรงถวายทานอุทิศส่วนบุญสงฆ์ให้ ซึ่งเป็น

แบบอย่างการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้บรรพบุรุษ

พระเจ้าพิมพิสารทรงเป็นผู้ริเริ่มให้มีการแสดงธรรมในวันธรรมสวนะ โดยกราบทูลพระพุทธองค์ว่า ทรงเห็นพวกปริพาชกผู้เป็นอญเดียรฉัตรได้ร่วมประชุมแสดงหลักคำสอนของตนแก่กันในวัน 14 ค่ำ 15 ค่ำ และ 8 ค่ำ แห่งปักษ์ จึงควรมีการประชุมฟังธรรมในวันเช่นนั้นบ้าง พระพุทธองค์ทรงรับว่าดี และทรงอนุญาตให้มีการประชุมฟังธรรมในวันวันดังกล่าวตั้งแต่นั้นมา

4. ในฐานะเป็นกัลยาณมิตร พระเจ้าพิมพิสารมีพระสหายผู้ครองแคว้นหลายพระองค์ ทรงเป็นกัลยาณมิตรกับพระสหายเหล่านั้น บ้านเมืองของพระองค์จึงสงบร่มเย็น

พระเจ้าพิมพิสารเป็นตัวอย่างของลูกที่ดี พ่อที่ดี เพื่อนที่ดี ผู้ปกครองบ้านเมืองที่ดีและพุทธศาสนิกชนที่ดี

มีคติคำคมอยู่บทหนึ่งว่า จงทำดีไว้เป็นตรา หมายถึง ให้ทำความดีฝากไว้ให้ประทับอยู่คู่กันโลกเพื่อให้อนุชนได้ศึกษาเป็นแบบอย่างของชีวิต ดังเช่น พระเจ้าพิมพิสาร พระธรรมิกราชพระองค์แรกของพระพุทธศาสนา พระองค์สวรรคตเมื่อประมาณก่อน พุทธศักราช 5 ปี แต่คุณความดีของพระองค์ยังติดตราอยู่กับโลกตลอดมา

ที่มา : นายสมมาตร มีศิลป์. (2551).หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว.

พระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท)

พระราชประวัติเบื้องต้น

พระราชประวัติเบื้องต้นมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท) ทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ ๖ แห่งราชวงศ์มังรายอย่างหนึ่งว่าราชวงศ์พระร่วง ทรงครองราชย์ระหว่างปี พ.ศ. 1490 - 1917 กายศาสนาให้เจริญมั่นคง เป็นแบบอย่างของพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์ต่อมา

พระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไท) เป็นพระราชโอรสของพระยาเลอไท (พระมหากษัตริย์องค์ที่ 4) ทรงได้รับสถาปนาเป็นพระมหาอุปราชครองเมืองศรีสัชนาลัย เมื่อ พ.ศ. 2882 พระราชินีพนธ์เทวภูมิภากหรือไตรภูมิพระร่วง ขึ้นในปี พ.ศ. ๑๘๘๘ ในปี พ.ศ. ๑๙๐๔ ทรงอโรคานิลังมารารเมืองลังกา นามว่าสุมนะ เข้ามาสู่สุโขทัย โดยที่รับพำนักอยู่ที่วัดป่ามะม่วง

พระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไท) เป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และทรงนิมนต์พระสงฆ์เข้าไปเรียนสำนัก ทรงสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชนด้วยพระองค์เองพระไตรปิฎกในพระราชนิพนธ์ทรงสร้างพระมหาธาตุบรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่อัญเชิญมาจากลังกา และปลูกต้นพระศรีมหาโพธิ์จากลังกาไว้หลังพระมหาธาตุ นอกจากนี้ ทรงเริ่มจัดระเบียบคณะสงฆ์โดยแบ่งคณะสงฆ์ออกเป็น 2 ฝ่าย คือคามาวาสีกับอรัญวาสี

การผนวชในพระบวรพระพุทธศาสนา

พระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท) เป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่ผนวชในพระพุทธศาสนาโดยมีพระมหาสวามีสังฆราชเป็นอุปฌาย์ พิธีผนวชทำเป็น 2 ขั้นตอน กล่าวคือตอนบรรพชาเป็นสามเณรกระทำในพระราชนิพนธ์ ต่อหน้าพระสุพรรณภูมิ (พระพุทธรูปทองคำ) ก่อนบรรพชาทรงเปลี่ยนเพศเป็นดาบส ทรงประกาศพระราชปฏิญาณ ท่ามกลางพระสงฆ์ว่าทรงปรารถนาพระโพธิญาณคือการได้ตรัสรู้เป็นพระพระพุทธเจ้าในอนาคต พระอุปฌาย์ สรรเสริญพระจริยวัตร ขณะที่ได้ไปรับพิธีอุปสมบทที่วัดป่ามะม่วงว่าทรงมีอินทรีย์ะสังวรยิ่งนักเหมือนพระมหาเถระที่บวชมานานถึง 60 พรรษา ขั้นตอนที่ 2 ทำพิธีสวดญัตติอุปสมบทที่วัดป่ามะม่วง

เมื่อดำรงอยู่ในสมณเพศทรงปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัดเป็นการบำเพ็ญเนกขัมมบารมี ตามที่ส่งประกาศท่ามกลาง สงฆ์ว่า ทรงปรารถนาพระโพธิญาณทรงมีพระทัยแน่วแน่ในอันที่จะเข้าถึงจุดหมายสูงสุด ของพระพุทธศาสนาแต่ยังเป็นคฤหัสถ์ เห็นได้จากการที่ทรงศึกษาพระพุทธศาสนาด้วยพระวิริยะอุตสาหะทรงมีพระปรีชารอบรู้แตกฉานในพระไตรปิฎกทรงพระราชนิพนธ์เทวภูมิภากหรือไตรภูมิพระร่วงได้ขณะเป็นคฤหัสถ์และยังมิได้ขึ้นครองราชย์อย่างไรก็ตาม แม้พระองค์จะทรงปรารถนาพระโพธิญาณและทรงตั้งพระทัยแน่วแน่ที่จะดำรงอยู่ในสมณเพศต่อไปจนตลอดพระชนม์ชีพแต่เมื่อเราอำมาตย์กับคนอันอ่อนวอนขอให้ส่งลาสิกขาเพื่อไปปกป้องบ้านเมืองในฐานะที่ทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์มีอาจขัดต่อการทูลอ่อนวอนนั้นได้จึงส่งลาสิกขาขึ้นของราชครั้งหนึ่งและเสด็จสวรรคตในปีพ.ศ.1911

เมื่อสิ้นรัชสมัย ของพระมหาธรรมราชาที่ 1(ลิไท) สุโขทัยก็เสื่อมอำนาจลงในที่สุดก็ต้องตกเป็นประเทศราชของกรุงศรีอยุธยา เมื่อปี พ.ศ. 1921 และต่อมาอีก 60 ปีเศษก็ถูกผนวกเป็นหัวเมืองหนึ่งของอาณาจักรอยุธยา

ผลงานสำคัญ

พระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท) ทรงเป็นกษัตริย์นักปราชญ์และนักปกครองที่ทรงพระปรีชาสามารถทรงบำเพ็ญพระราชกรณียและพระราชจริยวัตรเป็นประโยชน์ไพศาลแก่พระพุทธศาสนา ดังนี้

1. ทรงศึกษาพระพุทธศาสนาจนเชี่ยวชาญ มีพระปรีชารอบรู้แตกฉานในพระไตรปิฎกจากพระสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญในพระไตรปิฎก และได้ทรงพระราชนิพนธ์เทวภูมิภากหรือไตรภูมิพระร่วง โดยทรงมีจุดมุ่งหมายที่จะสั่งสอนคนให้ประพฤติดีตามแนวคำสอนของพระพุทธศาสนา มีการพรรณนาสภาพของอบายภูมิอย่างน่าสะพรึงกลัวพรรณนาความรื่นรมย์ในสุคติภูมิ และชี้ให้เห็นถึงการกระทำอันเป็นสาเหตุให้สัตว์โลกทั้งหลายไปเกิดในภูมิเหล่านั้น

ตามกฎแห่งกรรม เนื้อเรื่องในไตรภูมิพระร่วงเริ่มด้วยการอธิบายสภาพความเป็นไปของภูมิทั้งสามได้แก่ กามาวจรภูมิ (ภูมิของสัตว์นรก เปรต ตีรจฉาน มนุษย์ และเทวดา) รูปาวจรภูมิ (ภูมิของผู้ได้รูปฌาน 4 ได้แก่ พรหมโลกที่เป็นรูปพรหม) และอรุพวจรภูมิ (ภูมิของผู้ได้รูปฌาน 4 ได้แก่ พรหมโลกที่เป็นรูปพรหม) การดับและการมีขึ้นใหม่ของโลก ตอนท้ายกล่าวถึงพระนิพพานและการปฏิบัติให้เข้าถึงพระนิพพานอันเป็นอุดมคติยอดปรารถนาของพระพุทธศาสนิกชน วรรณกรรมเล่มแรกของไทยและมีอิทธิพลต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาส่งผลให้อาณาจักรของพระองค์มีความมั่นคงและสุข

2. ทรงอุปถัมภ์การศึกษาเพื่อศาสนาและศิลปะต่างๆโดยทรงดำเนินการให้พระสงฆ์เล่าเรียนศึกษา พระไตรปิฎกให้พวกพ้องเล่าเรียนและสั่งสอนศิลปศาสตร์ต่างๆในพระราชนิเวศน์นับได้ว่าเป็นการตั้งโรงเรียนสอนปริยัติธรรมและศิลปศาสตร์ขึ้นเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ชาติไทยในรัชสมัยของพระองค์นับว่าเป็นยุคที่พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองที่สุด

3. โปรดให้สร้างพระพุทธรูปชินราชพุทธรูปชินศรี พระศรีศาสดา และพระพุทธรูปอื่นๆอีกหลายพระองค์เพื่อเป็นที่บูชาของพระพุทธศาสนาเอกชน

4. ทรงมีพระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนาด้วยการที่พระราชบัญญัติเป็นที่สอนพระปริยัติธรรมแก่พระพิสุสามเณรแห่งแรกและเป็นแบบอย่างให้พระมหากษัตริย์สมัยพยุวาทโกสินทร์ทรงดำเนินตาม

5. โปรดให้สร้างศิลาจารึกไว้หลายแห่งทั้งภาษาไทยภาษามอญและภาษาของศิลาจารึกเหล่านี้ได้เป็นหลักฐานสำคัญยิ่งทางประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ชาติไทย

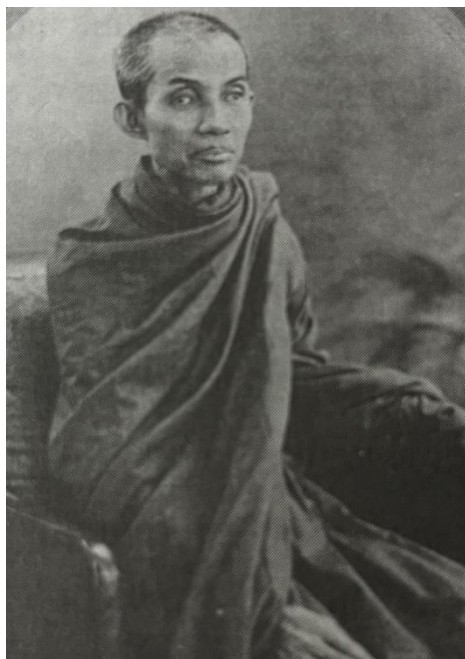
6. ทรงพระปรีชาสามารถในการปกครองบ้านเมืองโดยทรงใช้ทำมาคนุษย์ปกครองอาณาจักรประชาราษฎร์ให้อยู่เย็นเป็นสุขปราศ จากข้าศึกศัตรูมาเบียดเบียน ปิ๊งคั่นให้อยู่ร้อนนอนทุกข์

ที่มา : นายสมมาตร มีศิลป์. (2551).หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

พระราชประวัติเบื้องต้น

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเป็นสมเด็จพระสังฆราช องค์ที่ 10 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์มีพระนามเดิมว่า พระองค์เจ้ามนุษยนาคมานพ เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 พระมารดา คือ เจ้าจอมมารดาแพ ประสูติเมื่อวันที่ 12 เมษายน พ.ศ.2403 และเป็นพระเจ้าน้องยาเธอในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5

เมื่อพระชนมายุได้ 15 พรรษา ทรงบรรพชาเป็นสามเณร ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม แล้วเสด็จไปประทับ ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ทรงศึกษาอักษรสมัย คือ วิชาหนังสือว่าด้วยการอ่านการเขียนมาก่อนทรงบรรพชา และทรงศึกษาเรื่อยมาจนแตกฉาน พระชนมายุ 18 พรรษาทรงลาสิกขาเพื่อรับราชการในกรมราชเลขา ตำแหน่งเจ้าพนักงานสารบบฎีกา ขณะเดียวกันก็ได้ทรงศึกษาพระปริยัติธรรมไปด้วย ทรงสนพระทัยในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง จนเป็นที่ประจักษ์พระราชหฤทัยในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า พระเจ้าน้องยาเธอพระองค์นี้ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างจริงแท้ไม่แปรผัน ปี พ.ศ. 2423 พระชนมายุครบผนวช จึงได้กราบทูลลาออกจากราชการเพื่อผนวชได้ผนวชเป็นพระภิกษุ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม โดยมีสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ เป็นพระอุปัชฌาย์ ผนวชแล้วเสด็จไปประทับจำพรรษา ณ วัดบวรนิเวศวิหารตลอด พระชนม์ชีพ ทรงใช้พระวิริยะอุตสาหะศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมจนทรงสอบเปรียญ 5 ประโยค หลังผนวชได้ 3 พรรษา มีคุณูปการต่อพระพุทธศาสนาและประเทศชาติเป็นอเนกประการ พระอุปัชฌาย์ของพระมหากษัตริย์ 2 พระองค์ คือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 นอกจากนี้ยังเป็นพระอุปัชฌาย์ของสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอในรัชกาลที่ 5 อีกหลายพระองค์ ทรงบำเพ็ญพระกรณียกิจเป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาทั้งด้านการศึกษาและด้านการเผยแผ่ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ. 2464 สรีระพระชนมายุได้ 62 พรรษา

ผลงานสำคัญ

พระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงมีบทบาทสำคัญต่อพระพุทธศาสนาทั้งด้านการศึกษาและด้านการเผยแผ่ พอประมวลได้ดังนี้

1. ทรงจัดการสอนภิกษุสามเณรผู้บวชใหม่ให้เรียนพระธรรมวินัย ให้ภิกษุผู้พ้นจากหน้าที่เรียนพระธรรมวินัยแล้วได้เรียนบาลี โดยพระองค์เป็นพระอาจารย์สอนเอง เมื่อมีผู้เรียนจบก็ให้ช่วยสอนด้วย
2. ทรงดำเนินการจัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้น ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
3. ทรงจัดหลักสูตรการสอบทั้งฝ่ายบาลีและนักธรรมขึ้นใหม่หลายประการ ตลอดจนอนุญาตคฤหัสถ์เข้าสอบความรู้ภิกษุได้ แต่เรียกว่า ธรรมศึกษา ทั้งทรงปรับวิธีการสอบไล่ภิกษุโดยใช้วิธีเขียนแทนการแปลด้วยปากเปล่า กำหนดสอบไล่ทุกปี แทนการสอบ 3 ปีต่อครั้ง

4. ทรงนิพนธ์ตำราเรียนขึ้นใหม่ และทรงปรับปรุงแก้ไขตำราเรียนพระปริยัติธรรมจากส่วนที่ยากให้รวบรัดและง่ายขึ้น เช่น บาลีไวยากรณ์ วินัยมุข นวโกวาท พุทธานุพุทธประวัติ พุทธศาสนสุภาษิตนอกจากนี้ยังทรงชำระหลักสูตรภาษาบาลีที่คลาดเคลื่อนให้ถูกต้อง

5. ทรงจัดให้มีโรงเรียนในวัดทั่วราชอาณาจักร เพื่อกุลบุตรจะได้ศึกษาเล่าเรียนตามพระราชาบายการปฏิรูปการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

6. ทรงวางแผนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และทรงจัดระดับข้อธรรมต่าง ๆ สำหรับสั่งสอนให้เหมาะสมกับบุคคลในระดับชั้นนั้น ๆ ทรงรจนาหนังสือเบญจศีล เบญจธรรม และธรรมวิภาคคิปปิปฏิบัติ แสดงคำสอนเบื้องต้นของพระพุทธศาสนาสำหรับประชาชนทั่วไปจะได้ศึกษาและนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทรงรจนาอรรถศาสน์ แสดงประโยชน์อันบุคคลจะพึงได้ในชาตินี้และชาติหน้าตามคติทางพระพุทธศาสนา อันเป็นคำสอนที่สูงขึ้นมาอีกชั้นหนึ่ง เป็นชั้นกลาง และทรงรจนาธรรมวิจารณ์ แสดงคำสอนชั้นสูงทางพระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์แก่บุคคลผู้สนใจในการปฏิบัติธรรมชั้นสูง เป็นต้น

แบบอย่างในการดำเนินชีวิต

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงมีศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า แม้พระองค์จะเป็นไอรสขัตติย์ มีทรัพย์สมบัติอุดมสมบูรณ์ แต่ก็มีได้ไฟพระทัยหลงใหลในทรัพย์ภายนอก มีพระทัยน้อมไปในอริยทรัพย์อันเป็นทรัพย์ภายใน ดังจะเห็นได้จากการทรงบรรพชาเป็นสามเณรเมื่อพระชนมายุ ๑๔ พรรษา แม้จะลาสิกขาเมื่อพระชนมายุ ๑๘ พรรษามารับราชการอยู่เป็นเวลา ๒ ปีแต่เมื่อพระชันษาครบผนวช ก็ได้ผนวชเป็นพระภิกษุและดำรงอยู่ในสมณเพศจนตลอดพระชนม์ชีพ

ทรงเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนผู้สนใจใฝ่ธรรมทั้งหลาย สรุปได้ดังนี้

1. เป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน คือทรงศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ ทั้งก่อนผนวชและหลังผนวช
2. ใช้อิทธิบาทธรรมในการทรงงาน ทั้งในการรจนาหนังสือตำราต่าง ๆ และการปฏิบัติธรรม
3. มีกตัญญูกตเวทิตาธรรม ตัวอย่างเช่น ทรงเฝ้าพยาบาลอุปัชฌาย์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ผู้เป็นพระอุปัชฌาย์ในยามอาพาธ และทรงดำเนินการจัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
4. ที่มีความสันโดษ ดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย มุ่งปฏิบัติหน้าที่ของความเป็นสมณะอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง

ที่มา : นายสมมาตร มีศิลป์. (2551).หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว.